

ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE’DE BEDEN EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ VE GAZİ BEDEN TERBİYESİ BÖLÜMÜ

Nejla GÜNAY*

ÖZET

XIX. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı Devleti’nde bazı askerî okullarla Galatasaray Sultanisi’nde “jimnastik” dersleri okutulmaktaysa da sporun bir bilim dalı olduğu pek bilinmiyordu. Spor, güç ve kuvvete dayanan basit hareketler olarak kabul ediliyordu. Ancak spor eğitimi alması için İsveç’e gönderilen Selim Sırrı Bey (Tarcan) burada sporun bir bilim dalı olduğunu idrak etti. Yurda döndükten sonra Maarif Nezareti’nde görev alarak bu konuyla ilgili faaliyetler yaptı. Mustafa Kemal Atatürk döneminde beden eğitimi konusunda çeşitli çalışmalar yapıldı ve Gazi Terbiye Enstitüsü bünyesinde “Beden Terbiyesi Bölümü” açıldı. Gazi Beden Eğitimi Bölümünün Cumhuriyet’in eğitim sistemine, sosyal ve kültürel hayatına, yurt içi ve yurt dışı bağlantıları ile beden eğitiminin bir bilim dalı olarak kabul edilip bu bilimin geliştirilmesine çok büyük katkıları oldu.

Anahtar Kelimeler: Spor, Beden Eğitimi, Gazi Terbiye Enstitüsü, Mustafa Kemal Paşa, Selim Sırrı Tarcan.

* Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, ngunay@gazi.edu.tr

THE DEVELOPMENT OF PHYSICAL EDUCATION IN TURKEY IN ATATURK PERIOD AND GAZİ PHYSICAL EDUCATION DEPARTMENT

ABSTRACT

In the last quarter of XIX century, although gymnastic lesson was given in some military schools and Galatasaray Sultani school, sport had not been known as a science discipline. Sport was considered to be simple movements based on the power and strength. However, Selim Sırrı Bey sent to Sweden to receive sports education in Sweden, there Selim Sırrı Bey understood that sport is a specific science discipline. Selim Sırrı after returning to the country by serving in the Ministry of Education has made action on this issue. Physical Education Department in Gazi Education Institute founded in the Mustafa Kemal ATATÜRK period. The Gazi Physical Education Department was contributed to the development of Turkish education system, development of social and cultural life, domestic and international relationship of Gazi Physical Education Department and physical education how accepted as a branch of science and the studies for the development of this science.

Key Words: Sport, Physical Education, Gazi Education Institute, Mustafa Kemal Pasha, Selim Sırrı Tarcan.

Giriş

Türkiye’de beden eğitimi dersleri ilk olarak askerî okullarla Galatasaray Sultanisi’nde verildi. 1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nde; çeşitli okullarda verilecek dersler arasında erkek rüştiyelerinde “jimnastik” dersi de yer almaya başladı. Sadrazam Âli Paşa, bu dersi vermek üzere Curel ve Mouroux adlı Fransız hocaları getirtti. Daha sonra Martinetti¹ ve Stangalli de Galatasaray Sultanisi’nde jimnastik öğretmeni olarak görev yaptı.² Türkiye’de jimnastik sporunun yaygınlaşması ise aynı lisenin Beden Eğitimi Öğretmeni M. Mouroux ve onun öğrencisi Faik (Üstünidman) Bey sayesinde oldu. Faik Bey ve askerî okullarda beden eğitimi öğretmenliği yapan Mazhar (Kazan) Bey bu spor dalının Türkiye’de tanınıp yaygınlaşmasını sağladı. 1903 yılında Mazhar Bey ve arkadaşları “*Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü*”nü kurdular.³ Kulübün çalışma yapacağı dallar; İsveç Jimnastiği, iptidaî asker talimleri, nazari ve amelî endahat talimleri, halter, lobut, baston, piramit talimleri, barfiks, paralel, halka, ip, her türlü koşu ve atlamalar, boks, eskrim, süngü, futbol, hockey, rugb, tenis ve kürek olarak belirlendi.⁴ Maccabi Musevi Kulübü tarafından Tepebaşı Kışlık Tiyatrosunda düzenlenen çeşitli spor gösterileri Beşiktaş’ın gelişmesinde büyük rol oynadı.⁵ 1904 yılında da Faik Bey, Galatasaray Sultanisi yakınlarında kendi özel jimnastik salonunu açarak isteyenlere burada ders verdi.⁶

1908 yılında II. Meşrutiyet’in ilân edilmesinin ardından yaygınlaşan ve daha çok özel organizasyonlarla yapılan spor karşılaşmaları halkın ilgisini çekmeye başladı. Bunun sonucunda İstanbul’da özel sektör tarafından açılan “Terbiye-i Bedeniye Mektebi” niteliğindeki okullar büyük ilgi gördü.⁷ Selim

1 Martinetti’nin jimnastik derslerinde gösterdiği başarılı çalışmaları nedeniyle 1878 yılında Mekteb-i Harbiye’de de jimnastik öğretmeni olarak görevlendirilmesi hakkında bkz. Doğan Yıldız, **Türk Spor Tarihi**, İstanbul, 1979, s.301.

2 Yıldız, **Türk Spor Tarihi**, s.272.

3 Süleyman Tekil, **Galatasaray Tarihi 1905–1985**, İstanbul, 1986, s.5; Kenan Okan, **Türk Spor Tarihi**, Ankara 1975, s.37.

4 Yıldız, **Türk Spor Tarihi**, s.294–295.

5 **Beşiktaş Jimnastik Kulübünün Kuruluşu ve Muhtelif Sporlar hakkında Küçük Bir Tarihçe**, İstanbul, Ekspres Basımevi, 1936, s. 3–4.

6 Atıf Kahraman, **Osmanlı Devleti’nde Spor**, Ankara, Kültür Bak. Yay., 1995, s.641.

7 Selim Sırrı Tarcan’ın. Tepebeşi Kışlık Tiyatrosunda düzenlediği spor müsamesesinin geliriyle 1 Ekim 1908’de, Mercan Yokuşu’nda büyük bir hanın içinde açtığı spor okulu hakkında bkz. Selim Sırrı Tarcan, **Hatıralarım**, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1946, s.43. Söz konusu okulun Selim Sırrı Bey ile Dr. Rıza Tefvik tarafından ortak açıldığı görüşü için bkz. Kahraman, **Osmanlı Devleti’nde Spor**, s.633.

Sırrı Bey, Eylül 1908'de İstanbul Mercan Yokuşu'nda özel bir “*Beden Terbiyesi Okulu*” açtı. Bu okulda öğrencilere jimnastik, kılıç, meç, boks ve atıcılık dersleri verilmekteydi. Selim Sırrı Bey, İsveç'e yüksek beden terbiyesi tahsili yapmaya gidince bu okul kısa süre sonra Mayıs 1909'da kapandı.⁸ Bu tip kurumlar eğer ders verecek hoca varsa taşrada da açılmaya başladı. Örneğin 1910 yılında, Trabzon'da Askerî Rüştiye Müdür Vekili Yüzbaşı Mehmet Sait Efendi, “Tertib-i Bedeniye” adlı bir jimnastik salonu açtı. Üstelik bu alandaki başarılarından dolayı bir madalya ile ödüllendirildi.⁹

O devirlerde bu dersin bilim ve eğitimdeki kıymeti bilinemeyip bir hüner ve marifet olarak kabul edildiğinden bu alanda yetişmiş uzman yoktu. Avrupa'da vücut egzersizlerinin; fizyoloji, anatomi, psikoloji ve biyolojiye uygun bir şekilde yapılması gerektiği görüşü hâkimken Osmanlı Devleti'nde spor, sıradan, tesadüfi ve basit hareketler olarak kabul edilmekte ve bu fark dahi bilinmemekteydi. Bu durum ilk defa beden terbiyesi konusunda eğitim alıp uzmanlaşması amacıyla İsveç'e gönderilen Selim Sırrı Bey tarafından fark edildi. Selim Sırrı Bey, Osmanlı Devleti'nin bu konudaki diğer eksiklerini aldığı eğitim sırasında tespit etti.¹⁰ Yurda döndükten sonra ordudaki subaylara¹¹ talim ve terbiye dersleri vermeyi amaçlayan Selim Sırrı Bey, bu amacına, kendisine söylenen “*siyasete bulaştığı için orduda muallimlik yapamayacağı*” gerekçesiyle ulaşamadı. Ancak Maarif Bakanlığı'na bağlı okullarda genel müfettişliğe tayin edildi. Selim Sırrı Bey, anılarında kendisini müfettişlik görevine getiren Maarif Nazırı Emrullah Bey'e, Galatasaray Sultanisi dışında hiçbir mektepte beden eğitimi dersi olmadığını, neyi teftiş edeceğini sorduğunu, Emrullah Bey'in kendisine “*Azizim, sen hem müfettiş hem de müessis olacaksın. Erkek muallim mektebinde ıslahat yaptık, programına haftada iki defa beden terbiyesi dersi koyduk. Orada sen ders verip muallim yetiştireceksin. Kız mektepleri için de sonra düşünüyoruz.*” cevabını verdiğini anlatır.¹²

8 Osman Nuri Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, cilt 3–4, İstanbul 1941, s.1546.

9 **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, (BOA), **Dâhiliye Nezareti Muhaberatı Umumiye İdare Kalemi (DH. MUİ)**, 95/2.

10 Tarcan, **Hatıralarım**, 45.

11 Zira o dönemde tek tip elbise giymek, talim etmek sadece askerler için söz konusuydu, başkalarının bunları yapması yasaktı.

12 Bkz Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, 7. Baskı, Ülken yay., (y.y) 2001, s.257; Tarcan, **Hatıralarım**, 47.

Selim Sırrı Bey'in genel müfettiş olarak tayin edilmesinin ardından 1910 yılında liselerin birinci ve ikinci devrelerine beden eğitimi dersleri kondu. Başlangıçta bu dersler zorunlu değildi. 1913'te yayınlanan "Tedisât-ı İptidadiye Kanunu Muvakkatı"nda ilkokul dersleri arasına "Terbiye-i Bedeniye ve Mektep Oyunları" ve "Etfal-i Zükura Talim-i Askeri" dersleri kondu. 1912-1914 yılları arasında kız ve erkek sultanilerinde beden eğitimi dersleri haftada iki saate çıkarıldı.¹³

Selim Sırrı Bey anılarının geri kalan kısmında, bundan iki hafta sonra hemen ekserisi sarıklı olan İstanbul'daki Muallim Mektebi talebesine hem jimnastik dersi vermeye hem de tedris usulü öğretmeye başladığını, bazı akıllı gençleri yanına alarak Kadıköy Fenerbahçe Stadına götürdüğünü ve onlara, bir spor kulübünün kurulmasının öneminden bahsettiğini ve ardından bir nizamname hazırlanmak suretiyle bu gençler tarafından "*İstanbul Gençleri Terbiye-i Bedeniye Kulübü*"nün kurulduğunu anlatır. Ayrıca kız muallim mekteplerinden seçtiği yüz kadar öğrenciye siyah yeldirme ve siyah çorap giydirip kalın başörtüleriyle saçlarını sıkıca sarmak suretiyle jimnastik dersleri verdiği, bu öğrencilerin de kız muallim mektepleriyle kız sultanilerine tayin ettirilmesi suretiyle kız okullarına da beden eğitimi derslerinin sokulduğu konusunda bilgi verir. Bunun istenen düzeyde olmadığını da ekler.¹⁴ Selim Sırrı Bey, bir taraftan ilkokul, ortaokul ve liselerde beden eğitimi dersinin eğitimin bir parçası olarak layıkıyla uygulanması için İstanbul Muallim Mektebi'nde öğretmen adaylarına teorik ve uygulamalı dersler verirken bir taraftan da Cağaloğlu'nda "Terbiye-i Bedeniye Muallim Mektebi" inşaatını başlattı. Bina bitirildi ama I. Dünya Savaşı'nın başlamasından dolayı asıl amacı için faaliyete geçemeyerek askerler tarafından kullanıldı.¹⁵ Selim Sırrı Bey, jimnastik ve beden terbiyesi derslerinin önemini anlatmak amacıyla yurdun değişik bölgelerinde sık sık konferanslar vererek halkı bu konuda eğitip aydınlatmaya çalıştı.¹⁶

Bu çalışmada, Mustafa Kemal Atatürk döneminde Türkiye'de beden eğitimiyle ilgili olarak yapılan çalışmalarla Gazi Terbiye Enstitüsüne bağlı bir bölüm olarak açılan Beden Terbiyesi Bölümünün kuruluşu ve genel özelliklerinin ortaya konması amaçlanmaktadır.

13 **Tedisât-ı İptidadiye Kanunu Muvakkiti**, İstanbul, 1329, s.8.

14 Tarcan, **Hatıralarım**, s. 47-49. Medrese öğrencilerinin jimnastik dersindeki görüntüsü için bkz. EK 1.

15 Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, s.1546.

16 Tarcan, **Hatıralarım**, 52.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Beden Eğitimiyle İlgili Çalışmalar

Eğitimin, milli vasıfları ve icaplarıyla düşünerek ilk planlama çalışmalarının Cumhuriyetin ilânından önce milli hükümet devrinde başlatıldığı bir gerçektir. Sakarya Savaşı'na çok yakın günlerde Ankara'da, Mustafa Kemal'in talimatıyla çalışmalarına başlayan ve savaşın ortaya çıkardığı zaruri sebeplerle yarım kalan kongrenin¹⁷ birçok bakımdan devamı sayılabilecek olan "Birinci Heyet-i İlmiye", Cumhuriyet hükümeti tarafından milli eğitim işlerini bütün cepheleriyle ele alıp meseleleri devrin tanınmış eğitimcilerinin fikir, düşünce ve tecrübelerinden faydalanarak bir programa bağlama amacıyla yapılan ilk sistemli çalışmadır. 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında Ankara'da Maarif Vekili İsmail Safa (Özler) başkanlığında toplanan Birinci Heyet-i İlmiye, millî ve ilmî teşkilat, ilköğretim, ortaöğretim, izcilik ve beden eğitimi ve icraat olmak üzere beş farklı komisyona ayrılarak çalışmalar yaptı. Bu çalışmalar Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun temelini oluşturur. Birinci Heyet-i İlmiye'nin programında yer alan yirmi altı konu başlığından biri de on ikinci sırada yer alan "Terbiye-i Bedeniye Darümuallimini" açılması konusudur. Heyet, bu okulun kuruluşu ve programındaki esasları da tespit etmiştir.¹⁸ O hâlde beden terbiyesi eğitimi verecek muallimleri yetiştirmek Cumhuriyet idaresinin eğitimdeki öncelikleri arasında yer almıştır.

Eğitimde uzman kişi ve kurulların fikrinden yararlanma Cumhuriyetin ilk yıllarının en önemli karakteristik özelliğidir. 20 Aralık 1925 tarihinde Maarif Vekili olarak atanan Mustafa Necati Bey, bakanlık görevine başlar başlamaz çeşitli komisyonlar kurarak eğitim çalışmaları yürüttü. Bu dönemde kurulan komisyonlardan biri de Terbiye-i Bedeniye Encümeni'ydi.¹⁹ Bu encümenin çalışmalarıyla Terbiye-i Bedeniye eğitiminin önemi yavaş yavaş kabul edilmeye başlanmakla beraber bu eğitimi verebilecek öğretmen yoktu. Bu açığı kapatmak için çeşitli kurslar düzenlendi ve bu kurslarda yurt dışından getirilen hocalar

17 Kongrede, ilk ve ortaokul programları ele alındı. Kongrede; nüfusun unsurlara göre bölünmesi, okulların sayısı ve dereceleri, okul binaları, öğretmenlerin durumları, özel ve yabancı okulların durumu, tarım ve sanayi okullarının durumu, vakıf medresesi, yerel eğitimin gelişmesi, eğitime ayrılan pay gibi birçok konu tartışıldı. Bkz. Zeki Sarıhan, **1921 Maarif Kongresi**, Meb Yay., Ankara, 2009, s. 97.

18 Faik Reşit Unat, **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış**, Ankara, 1964, s. 28-29, 37.

19 Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara, 1982, s.44; Fuat Özer, "Mustafa Necati Bey (1894-1 Ocak 1929)", s.178, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s13/makale/c8s13m8.pdf>, erişim, 21 Eylül 2013.

ders verdi. Bu kurslarda ders vermek için İsveç'ten getirilen uzman Bonson ile Matmazel Numan'ın sözleşmelerinin süresi 15 Ağustos 1928'de dolmuş, kurslara olan talep nedeniyle bu sürenin 1929 senesi Haziranının sonuna kadar uzatılmasına karar verilmiştir.²⁰ Daha sonra bu kurslara katılanlara beden eğitimi öğretmeni unvanı verilmeye başlandı.²¹

Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, “*Beden eğitiminin sadece vücudun çeşitli hareketlerle güçlendirilmesinden ibaret olmadığını, bunun bir bilim dalı olduğunu ve bu bilimin kendine özgü metodu bulunduğunu...*” tespit eden ve bu konuda çeşitli adımlar atmak kararlılığında olduğunu ifade eden bir siyasîdir. Mustafa Necati Bey, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın direktifiyle incelemeler yapmak üzere gittiği Almanya, Çekoslovakya, Fransa, İngiltere ve İtalya'yı kapsayan seyahatten döner dönmez 3 Şubat 1927'de İstanbul'da yaptığı basın toplantısında beden eğitimi ile ilgili olarak “Beden Eğitimi öğretmeni sorunu İsveç'ten getirdiğimiz öğretmenler aracılığıyla bu yılsonunda çözülmüş olacaktır. İstanbul'da yaptığımız beden eğitimi kursunda 50 genç, öğretim yılı başında bütün yurttan bilimsel bir yolda beden eğitimi işlerimizi düzenleyeceklerdir.” bilgisini verdikten sonra bu konuya verdiği önemi şu sözlerle ifade etti:²² “*Uluslar, özellikle Genel Savaş'tan sonra bedensel eğitimlerine çok önem vermişlerdir. Çekoslovakya'da gördüğüm (Sokol) örgütü²³, İtalya'da bu tür bir örgüt, Alman gençlerinin örgütü, İngiltere'de bütün ulusun ilgilendiği bu büyük çalışmalar yurdumuza belli bir yön-*

20 **Talim Terbiye Kurulu (TTK) Kararları**, Karar Numarası: 20, Karar tarihi: 17 Nisan 1928.

21 Erdal Ceyhan, **Türk Eğitim Tarihi Kronolojisi 1299–1997, Ulusal Bellek**, Edirne 2004, s. 84.

22 M. Rauf İnan, **Mustafa Necati**, Ankara 1980, s.115, 117, 120–121.

23 Sokol Teşkilatı, Çekoslovakya'da kurulmuş olan ulusal kültür merkezleridir ve Halkevlerinin kurulması sırasında örnek alınmak üzere incelenen kurumlardandır. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Oral, “Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı 53, cilt XVIII, Temmuz 2002. Türk Ocakları'nın Halkevleri olması gerektiği fikri ilk kez 14 Mart 1925 tarihli “Vakit” gazetesinde açıklanır. Türkiye'de Sokollara benzer şekilde toplumsal kuruluşların kurulması da 1920'li yılların ortasında gündeme gelmiş ve uzun süre tartışılmıştır. Terbiye-i Bedeniye Müfettişi-i Umumîsi Selim Sırrı Tarcan, “Sokol Teşkilatı hakkında “...*bu teşkilât hakikaten mükemmel bir teşkilâttir. Bizde de ona benzer bir teşkilât vücud bulacaktır. Fakat bu her şeyden evvel mütebassıs muallim meselesidir. Bunu, ancak terbiye-i bedeniye kurslarını ikmâl eden muallimler vücuda getirecektir.*” şeklinde bir demec vermiştir. Bkz. “Türkiye'de Sokol Teşkilatı Yapılacak”, **Hâkimiyet-i Milliye**, 8 Nisan 1927, s.1. Öte yandan Türkiye'den önde gelen isimlerle bu kuruluş arasındaki temasların daha sonraki dönemlerde de devam ettiği görülmektedir. Maarif Vekâleti Başmüfettişi Selim Sırrı Bey'in 1932 yılının Haziran ayı başlarında Sokol Şenlikleri'ne davet edildiği ve bu amaçla Prag'a gittiği haberi için bkz. **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1932.

tem ile girmiş değildir. Şimdiye dek yurdumuzda beden eğitimi işi de hemen hemen sanat okullarında uyguladığımız yöntemdir.

Herhangi kolu güçlü bir arkadaş bu okullarda bu ders için öğretmenlik yapmak niteliğini taşıyordu. Bugün de bu biçim öğretim yazık ki vardır. Oysa beden eğitimi işi bambaşkadır. Bir kez bir bilim, bir uzmanlık işidir. Sonra bir düzen ve disiplin altında çalışmak işidir. Büyük uyumla amirin buyruk ve komutasında tertemiz ve el değmemiş yaşama işidir. Görülüyor ki sorun yalnız bacağı, kolu güçlendirmekte değildir. Bundan dolayı beden eğitimi işini bir an önce çözmek zorunluluğundayız. Batı'nın dizgesini tıpkısıyla uygulayacağız. Bu yıl çıkacak olan 50 arkadaşla şimdiden beden eğitimi salonları kurmayı düşünüyoruz. Bunun için ödeneğimiz de vardır. Beden eğitimi salonları herkes, her öğrenci için her an açık bulunacaktır. Ve okuldan yetişen öğretmenleri bu işle ilgili görevli kılmak Milli Eğitim Bakanlığı'nın başlıca işidir. Bundan dolayı beden eğitimine hizmet eden kurumlar şöyle çalışmalıdır:

a-Beden eğitimi belli birkaç genç yetiştirmek değildir. Bütün gençliği güçlü yapacak biçimde örgüt kurmak zorundayız.

b-Bedensel eğitime özen, kutsal bir ödev olmalıdır. Bu konuda idman yapmak için zorunluluk hissedilmelidir. Onun için bu işi başaracak öğretmenler yetiştirmek ve bunlar yetiştikçe örgüte yardım etmek en büyük emelimdir. Ulusal derneklerin, bakanlığın beden eğitimi konusundaki çalışmalarına yardım etmeleri doğaldır.”

Milli Eğitim Bakanı'nın Avrupa'daki temaslarının ardından Türkiye'de Beden Terbiyesi mektepleri açılması çalışmalarının hızlandığı anlaşılıyor. Buna göre; Terbiye-i Bedeniye Genel Müfettişi Selim Sırrı Bey, 7 Nisan 1927'de İstanbul'da bir gazeteciye verdiği demeçte, Milli Eğitim Bakanlığının Stockholm Beden Terbiyesi Okulunu örnek alarak Ankara'da bir beden terbiyesi mektebi açmaya karar verdiğini ve bu mektebin yatılı ve iki yıllık olacağını ifade etmiştir.²⁴ Spora ve beden eğitimine çok önem veren Mustafa Necati Bey, 22 Nisan 1928'de bakanlığının bütçe görüşmeleri sırasında eleştirilere cevap verirken bir soru üzerine şunları söylemiştir:²⁵ “Spor işi bilimsel bir iştir. Bunun için iki tane İsveçli uzman getirilmiştir. Bunlara karışmaya hakkımız yoktur; bu yönü uzmanlara bıraktık. Spor işi ayrıca bilime bağlı olan bir iştir. İşte bu konu için iki uzman getirdik. Onların yazanakları üzerinde okul da açtık.”

24 **Hâkimiyet-i Milliye**, 8 Nisan 1927.

25 İnan, **Mustafa Necati**, s.181.

Beden eğitimi okulu açılması amacıyla Etlik, Aşağı İncirlik'te bulunan ve 8. Fırka Kumandanı Mirliva Kazım Paşa'ya ait beş dönüm arazisi olan köşkün müstemilatı ve arazisiyle beraber 14000 lira bedelle istimlak edilmesi kararlaştırıldı. Bu bedelin 12000 lirasınının 1927 senesi spor bütçesinden, geri kalanının da 1928 bütçesinin aynı kaleminden temin edilmesi hususu Bakanlar Kurulunun 23 Ekim 1927 tarihli toplantısında kararlaştırılarak yürürlüğe girdi.²⁶Bu okulun inşaatına hemen başlandığı Bakanlar Kurulunun 28 Mayıs 1928 tarihinde aldığı bir karardan anlaşılmaktadır. Buna göre yeni açılması planlanan teknik meslek mektepleri, terbiye-i bedeniye ve resim ve el işleri muallim mektepleri için Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle çeşitli kaynaklardan gelen ödeneklerin ayrılması ve toplam bedelden yaklaşık 200 bin lira eksiltilecek bu okullar için gerekli olan aletlerin pazarlık yapılarak alınması kararlaştırılmıştı.²⁷

Selim Sırrı Bey, bu konudaki çalışmalarına İstanbul'da devam etti. Yine Mustafa Necati Bey döneminde Çapa'da Kız Muallim Mektebi yakınında bir Beden Terbiyesi Mektebi yaptırıldı. Eğitim süresi bir sene olarak planlanan okula kız muallim mektebi öğrencileri arasından kabiliyetli olanlar alındı. Bu okulun programında Beden Terbiyesi Nazariyatı, Fizyoloji, Anatomi, Mihanikiyeti Harekât, Hıfzıssıhha, Spor Nazariyatı ve Tatbikat dersleri vardı. Ancak kısa süre sonra bu okul kapatılarak yerine Ankara'da, Cumhuriyet'in başkentinde bir okul açılması kararlaştırıldı. Selim Sırrı Bey, bu eğitimin merkezinin nasıl İstanbul'dan Ankara'ya kaydığını şu sözlerle açıklamaktadır: *"1930'da Ankara'da Yüksek Beden Terbiyesi Mektebi inşa edildi. Tabii Çapa Mektebi yerini bu müesseseye bıraktı. Bu mektep ilmin ve pedagojinin gösterdiği yoldan gidiyor. Oradan yetişen gençlerin himmetiyle jimnastik ve sporun bir marifet değil uzun ömre, sağlamlığa yardım eden ve ırkı yükselten bir vasıta olduğu anlaşılacaktır."* Öte yandan bu dönemde kızlar şubesi için bir, erkekler şubesi için üç öğretmenin eğitim almak üzere İsveç'e gönderilmesi²⁸ ve kız öğrencinin Beden Terbiyesi kursu mezunları arasından seçilmesi gerektiğine dair karar alındı.²⁹ Bunun üzerine yapılan imtihana üç öğretmen girdi. Yazılı ve sözlü olarak yapılan imtihan neticesinde Erzurum İsmet Paşa İlk Mektebi öğretmenlerinden Zehra Tahsin

26 **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 030 0 18 01 01 026 64 16.

27 **BCA**, 0 30 0 18 01 01 029 33 10.

28 Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, cilt 3-4, s. 1547.

29 **TTK Kararları**, Karar Numarası: 95, Karar Tarihi: 30 Temmuz 1929.

Hanım(Alagöz)'in eğitim almak üzere İsveç'e gönderilmesi kararlaştırıldı.³⁰ Tüm bu çabalara rağmen adı geçen okulların beden eğitimi konusunda hedeflenen amaçlara ulaşılmasına vesile olamadığı ve faaliyetlerinde devamlılık gösteremedikleri görülüyor.

Beden eğitiminin öneminin kavranmasına yönelik olarak yapılan çalışmalar da çeşitlenmeye başladı. Selim Sırrı Bey, Beden Eğitimi'nin tarihini, gelişmiş ülkelerdeki durumla Türkiye'nin durumunu mukayese eden bir anlayışla kaleme aldı ve bu çalışması "Terbiye-i Bedeniye Tarihi" adıyla basıldı.³¹ Milli Eğitim Bakanlığı Mart 1933'te Ankara'da bir beden terbiyesi kongresi düzenlemeyi kararlaştırdı. İlk defa düzenlenecek olan ve Milli Eğitim Bakanı'nın başkanlık edeceği kongreye, beden terbiyesi müfettişleri, muallimleri ve konunun uzmanları katılacaktı.³²

Ankara Beden Terbiyesi Yüksek Mektebi

"*Yüksek Beden Terbiyesi Mektebi*"nin açılacağı yönünde bir haber 27 Ağustos 1932 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan bir haberle kamuoyuna duyurulmaktaydı. Buna göre okuyuculara şu bilgiler verildi:³³

"Yüz elli bin lira harcanarak Ankara'da Maarif Vekâleti tarafından vücuda getirilen Yüksek Beden Terbiyesi Mektebinin bu sene açılacağını memnuniyetle haber aldık. Bu konuda yaptığımız araştırmalardan şunları öğrendik: Biri hazırlık diğerleri meslekî olmak üzere müessesenin tahsil süresi altı sömestr yani üç senedir. Mektebin tedrisatına ve teşkilatına Başmüfettiş Selim Sırrı Bey memur edilmiştir. Müdürlüğüne İsveç'te tahsilini bitirmiş olan Nizamettin Rifat Bey (Kırşan) getirilmiştir. Bütün spor eğitimi Çekoslovakya'dan³⁴ getirilen uzmana verilmiştir. Tababete, terbiyeye ve musikiye ait olan derslerin hocaları tayin edilmiştir.

Muallim Mektebi mezunlarından en az bir sene muallimlik edenler arasında yapılacak bir sınavla hazırlık sınıfına devam edecekler belirlenecek ve üç sene öğrenim göreceklerdir. Lise mezunları ise yine sınavla alınacak ama doğrudan doğruya

30 **TTK Kararları**, Karar Numarası: 131, Karar Tarihi: 16 Ekim 1929.

31 **TTK Kararları**, Karar Numarası: 4, Karar tarihi: 22 Ocak 1928.

32 **Cumhuriyet**, "İlk Beden Terbiyesi Kongresi", 4 Kanunusani, 1933.

33 **Cumhuriyet**, 27 Ağustos 1932.

34 Bahsedilen uzman kişi Çekoslovakya'dan değil Almanya'dan getirilen Kurt Dainas'tır. Bu durum Çekoslovak bir hocayla da temasa geçildiği, ancak anlaşma sağlanmadığı izlenimi uyandırmaktadır.

meslek sınıflarından başlayarak iki sene öğrenim göreceklendir. Okulu Bitirenlere lise öğretmenliği hak ve imtiyazı verilecektir. Adayların vücut kabiliyetlerine çok önem verilecek, 25 yaşından gün almış olanlar okula alınmayacaktır.

Eski kurs mezunları için gelecek sene iki sömestrlik bir kurs açılacaktır. Bu sene kızlar şubesi açılmayacaktır.”

Hazırlıkların tamamlanmasının ardından 31 Aralık 1932’de Gazi Terbiye Enstitüsünde Beden Eğitimi Şubesi açıldı.³⁵ Ancak bu okul Gazi Terbiye Enstitüsünün bir şubesi olarak hizmet vermeye başlamış olsa da aslında okulun “*Beden Terbiyesi Yüksekokulu*” ya da Hasan Âli Yücel’in de belirttiği gibi “*Beden Terbiyesi Enstitüsü*” olarak açıldığı kanaatine varmak mümkündür.³⁶ O dönemde yapılan bazı yayınlarda da Beden Terbiyesi Okulundan ayrı bir mektep olarak bahsedilmekte ve bu mektebin “*..içinde bulunduğumuz medeniyetin bütün zorluklarına ve çalışmalarına tahammül edebilen nesiller yetiştirmek amacıyla...*” kurulduğu belirtilmektedir.³⁷ Böyle de olsa öğrencilerin Gazi Terbiye Enstitüsünde barındırıldığı, bazı ortak dersleri buradan aldığı ve diplomalarının da enstitü tarafından verildiği anlaşılıyor. Terbiye-i Bedeniye Okulunun ayrı bir okul olarak açılmasının planlandığı, o günün şartları gereği öğrencilerin barınma sorununun çözümü ve müşterek bazı dersler için yeni hoca atanmasının zorluğu nedeniyle enstitüye bağlı bir bölüm olarak açılmasına son anda karar verildiği ihtimali kuvvetlidir. Ayrıca Gazi Terbiye Enstitüsüne ilaveten yapılan jimnastik salonu da bu kararın alınmasını kolaylaştıran başka bir faktördür. Spor salonunun ana binanın müştemilatı olarak düşünüldüğü ve binanın bitirilmesinin akabinde yapımının devam ettirildiği ancak ödenek sıkıntısı çekilmesi sebebiyle özellikle iç donanımı ile ilgili hususların ertelendiği,³⁸ “*...Salon inşaatı için lazım olan malzemelerden 6600 lira tutarındaki kalorifer malzemesinin yapılacak inceleme sonuçlanıncaya kadar ertelenmesi, geri kalan malzemenin de 4 Aralık 1929 tarihli kararname uyarınca dışarıdan satın alınması...*”³⁹ kararından anlaşılmaktadır.

35 Ceyhan, **Türk Eğitim Tarihi**, s. 92. Okulun Şubat 1933’te açıldığı görüşü için bkz. Niyazi Altunya, **Gazi Eğitim Enstitüsü, Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1926–1980)**, Ankara 2006, s.725–726.

36 Hasan Âli Yücel, **Türkiye’de Orta Öğretim**, İstanbul 1938, s. 84.

37 **Resimli Şark**, No: 35, Fevkalade Nüsha, 29 Birinci Teşrin 1933, s. 82–83.

38 Yıldırım Yavuz, **Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara 1981.

39 Maarif Nezareti’nin Bakanlar Kurulu’na sunduğu 2 Nisan 1930 tarih ve 2674 numaralı tezkireyle sunduğu teklif için bkz. **BCA**, 030 0 18 01 02 10 26 006.

Beden Terbiyesi Bölümünün açılışının onuncu yıl kutlamalarına katılarak törende bir konuşma yapan Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, Mustafa Necati Bey döneminde Beden Eğitimi öğretmeni yetiştirecek bir kurum açılması düşüncesinin ortaya çıktığını, ancak gerçekleşemediğini, Cemal Hüsnü Taray zamanında bir beden terbiyesi salonunun yapılmasıyla bu düşünce için ilk adımın atıldığını ve okulun Reşit Galip Bey'in bakanlığı sırasında kurulduğunu ifade etmektedir.⁴⁰

Cumhuriyetin ilk yıllarında yabancı uzmanlar getirilerek onların bilgilerinden faydalanma politikası beden eğitimi için de uygulandı. Bu kapsamda Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan bir habere göre, Ankara'da kurulan Yüksek Beden Terbiyesi Okulu Spor Şubesine tayin edilen Berlin Üniversitesi öğretim üyelerinden Profesör Mr. Dainas 7 Kanunusani 1933'te Türkiye'ye geldi ve aynı gün Müfettiş Selim Sırrı Bey ile beraber Ankara'ya hareket etti. Prof. Dainas, Cumhuriyet gazetesi muhabirinin kendisiyle istasyonda yaptığı mülakatta şunları söyledi:⁴¹

“1896 yılında Marunburg şehrinde doğdum. İlk, orta tahsilimi ve muallim mektebini orada bitirdikten sonra yüksek beden terbiyesi eğitimi aldım. Doğu Almanya'da Elbing Pedagoji Akademisi'nde üç sene nazari ve ameli beden terbiyesi hocalığı yaptım. Daha sonra Almanya Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Berlin Üniversitesi Filoloji Şubesi Beden Terbiyesi öğretim üyeliğine atandım. Üç senedir bu görevi yapıyordum. Ankara'da açılan Yüksek Beden Terbiyesi Spor Şubesi hocalığını bana teklif ettikleri zaman bunu memnuniyetle kabul ettim. Türkiye Cumhuriyeti'nin genç muallimlerine faydalı olmayı bir gaye bilerek geldim.

Bütün Almanya'da ilkokuldan üniversiteye kadar beden terbiyesi gösterilir. Bilhassa bütün yüksek mekteplerde beden eğitimi mecburi olduğu gibi diploma alabilmek için beden eğitiminin farklı branşlarından sınava girip tam puan olan beşin üçünü almak gerekir.

Üniversitelerin büyüklüğüne göre beden eğitimi hocaları ve asistanları vardır. Berlin Üniversitesi'nin beş büyük jimnastik salonu, dokuz tenis kortu ve büyük spor ve oyun alanı vardır.

40 Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in Gazi Terbiye Enstitüsü Beden Terbiyesi Şubesi'nin Açılışının 10. Yılına Anma Etkinlikleri Çerçevesinde Yaptığı Açık Konuşması için bkz. “Beden Terbiyesi Enstitüsü ve Selim Sırrı Tarcan”, **Beden Terbiyesi ve Spor Mecmuası'nın 40. Sayısına Ek**, s.3.

41 **Cumhuriyet**, “Beden Terbiyesi Hocası Dün Geldi”, 8 Kanunusani 1933.

Prusya Üniversitesi'nin muhtelif şubelerinde 12000–13000 müdavim vardır. Bunun üçte biri kadındır. Bütün gençler jimnastik ve spor dersleri görürler.”

Gazi Terbiye Enstitüsü Beden Terbiyesi Şubesinin kadrosuna dâhil edilen Dainas Bey'e bütün vergiler kendisine ait olmak şartıyla 404 lira ücret verilmesi ilgili bakanlıkların gönderdiği tezkirelerin görüşülmesiyle Bakanlar Kurulu'nun 12 Nisan 1933 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.⁴²

Türkiye'nin Beden Eğitimi alanında daha da ilerlemesini temin etmek hükümetin çok önem verdiği bir konuydu. Bu amaçla Gazi Terbiye Enstitüsünün ve Türkiye'nin bu konuda yetiştirdiği önemli isimlerin yurt dışında yapılan faaliyetlere katılmaları desteklenmekteydi. 1935 yılında Brüksel'de yapılacak olan Arsiulusal Kongresi'ne Türkiye adına Selim Sırrı Tarcan ve Gazi Terbiye Enstitüsü Beden Eğitimi Direktörü Nizamettin Kırşan'ın katılması uygun görüldü.⁴³ Kırşan'a Bakanlar Kurulu kararıyla kırmızı renkli diplomatik pasaport verilmesi bu tip çalışmalara ne denli önem verildiğini göstermektedir.⁴⁴

Gazi Terbiye Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü, Türkiye'de sosyal ve kültürel hayatın değişmesinde de öncü rol üstlendi. Okulun hocalarının öğrencilere ve halka yönelik olarak eğitici faaliyetlerde buldukları ve hatta bunun için çalışan Türk Ocağı ve Ankara Radyosu gibi diğer kurumlarla işbirliği yaptıkları görülmektedir. Okulun hocalarından Vildan Aşır, Türk Ocakları'nın organize ettiği faaliyette öğrencilere yönelik olarak “Halk Terbiyesi ve Spor”, halka yönelik olarak da 12 Kanunusani 1931'de “Sokol Teşkilatı” konulu iki ayrı konferans verdi. Enstitü'nün diğer alanlardaki hocaları da sık sık bu tür faaliyetlerde yer almaktaydı.⁴⁵

1935 yılının Ekim ayında Ankara'ya gelen İsveç veliaht prensi yanında eşi Luiz ve kız kardeşi Ingrad bulunduğu hâlde 4 Ekim günü saat 12'de Gazi Terbiye Enstitüsünü ziyaret etti. Okulun özellikle Beden Terbiyesi Bölümü ile ilgilenen prens ve prensesler burada İsveç'te yüksek öğrenim görmüş olan bölüm

42 **BCA**, 0 30 0 18 01 02 35 24 017. 1935 yılından itibaren geçerli olmak üzere Gazi Terbiye Enstitüsü'nün Beden Terbiyesi ve diğer şubelerinde çalıştırılacak yabancı uzmanlara ait ilişik kadronun senelik olarak tasdik edilmesi hususu Bakanlar Kurulu'nun 26 Haziran 1935 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edildi. Bkz. **BCA**, 030 0 18 01 02 56 55 005.

43 **BCA**, 30.. 18.1.2.55.49..18.

44 **BCA**, 30..18.1.2.56..51.1.

45 Sokol teşkilatı hakkında konferanslar vermek suretiyle halkın aydınlatılması çalışmalarının yapıldığı ve Selim Sırrı Bey'in 1930'da verdiği konferans hakkında bkz. **Türk Yurdu**, Sayı: 39-233, cilt: 6-26, Mart 1931, s. 75-76.

hocaları Nizamettin Bey ve Zehra Hanım ile İsveç dilinde sohbet ederek onları okulun intizamından dolayı takdir ettiler. Okuldan ayrılırken Müdür Hamit Bey'e, öğretmen yetiştiren bu kadar mükemmel bir kurumun Türk kültür hayatındaki öneminin büyük olacağını vurguladılar ve bu müessesenin Türkiye'nin ilim hayatında da faydalı olması temennisinde bulundular. Prens ve beraberindekiler Gazi Lisesi kısmını da ziyaret edip ders hâlindeki öğrencilerin fotoğrafını çektiler ve öğrencilerin alkışları arasında okuldan ayrıldılar.⁴⁶

Beden Eğitimi Bölümü'ne Girme Koşulları ve Seçme Sınavları

Bölüme, açıldığı dönemde lise mezunlarıyla öğretmen okulu mezunlarından en az bir yıl öğretmenlik yapmış erkekler kabul edildi. Bu şartları karşılayan öğrencilerden seçme sınavına girecek olanlar mayolu fotoğraflarına bakılarak tespit edilmiştir. Sınava çağrılan 120 adaya öğretmenlik mesleği ile ilgili olarak ikinci bir sınav daha uygulanması sonucunda 23 aday Beden Terbiyesi Bölümüne öğrenci olma hakkını elde etti.⁴⁷

4 Eylül 1935'te Gazi Orta Öğretmen Okulu ile Gazi Terbiye Enstitüsünün bütün bölümlerine öğrenci alınacağı kamuoyuna duyuruldu. Buna göre okula altı yıllık öğretmen okullarından mezun olanların yanı sıra beş yıllıklardan mezun olanların en az bir yıl öğretmenlik yapmış olma koşuluyla müracaat edebilecekleri bildirildi. Adayların hangi bölüme başvurdukları ve açık adreslerini bildirir dilekçeleriyle beraber kültür direktörlüğüne başvurmaları gerekmektedir. Öte yandan Beden Eğitimi ve Resim İş bölümlerine seçilecek öğrenciler için ayrıca seçme sınavı yapılacağı haber verilmekteydi.⁴⁸

Gazi Terbiye Enstitüsünün sınav ve öğrenci kabulü talimatnamesi 1937 yılında değiştirildi.⁴⁹ Söz konusu talimatname şu şekildedir:

"1-Gazi Terbiye Enstitüsünün Türkçe, Edebiyat, Pedagoji, Tarih, Coğrafya, Tabii İlimler, Resim-İş ve Beden Terbiyesi şubelerine öğrenci olabilmek için; T.C. vatandaşı olmak, (Yabancı uyruklular Kültür Bakanlığı'nın müsaadesi ile kabul olunur.) Öğretmen Okulu veya olgunluk diplomasını haiz ise lise mezunu olmak, 25 yaşından büyük olmamak, sağlam ve sıhhatli olmak. (Pepelik, kekemelik, kör-

46 Anadolu Ajansı Haber Arşivi (AAHA), 4/10/1935- 10.

47 Altunya, **Gazi Eğitim Enstitüsü**, s.758.

48 AAHA, 4/9/1935-15.

49 Yükseköğretim Direktörlüğü'nün 18 Şubat 1937 tarih, 607 sayılı yazısı için bkz. **TTK Kararları**, Karar Numarası: 32, Karar tarihi: 13 Mayıs 1937.

lük, tam sağırlık, şaşılık, topallık, çolaklık, kamburluk gibi uzvî kusurlarla trahom ve verem gibi sari ve müzmin hastalıklardan salim olmak), müsabaka veya seçme sınavlarında başarı göstermek.

2- Gazi Terbiye Enstitüsüne yatılı ve gündüzlü olmak üzere iki şekilde talebe alınır. Yatılı olarak girmek isteyenler bir müsabaka sınavına tabi tutulur. Bu sınavda başarı gösterenler enstitüye yatılı olarak kabul olunur.

3- Gazi Terbiye Enstitüsüne gündüzlü olarak girmek isteyen talebenin sayıyı tespit olunan gündüzlü talebe kadrosundan fazlaysa aralarında bir seçme sınavı yapılır.

4- Gazi Terbiye Enstitüsüne girmek isteyenler, hangi okuldan hangi yıl mezun olduğunu, Enstitü'nün hangi şubesine girmek istediğini ve açık adresini bildirir bir dilekçe ile bağlı buldukları kültür direktörlüğüne kendilerinden istenen bazı belgeleri de dilekçelerine ekleyerek müracaat ederler.”

Bu talimatnamede okula giriş sınavları şubelere göre farklılık göstermekteydi. Beden Terbiyesi Şubesine giriş usulü şu şekildeydi:

“Bu şubeye yatılı olarak girmek isteyen öğrencilere İnsan Teşrih ve Fizyolojisi ve Beden Terbiyesi Tarihi derslerinden sınav uygulanırdı.

Bu şubeye girmek isteyenler ayrıca başka bir kâğıda;

1- 100 ve 300 m. mesafeleri ne kadar zamanda koştuğunu,

2- Ne kadar uzun ve yüksek atlayabildiğini,

3- Beş kiloluk bir ağırlığı (taş veya gülle) ne kadar uzağa atabildiğini,

4- Hangi sporda veya spor oyununda hususi bilgi ve tecrübesi olduğunu, yazarak bunu sınav kâğıdına ilâştirecektir.

5- Beden Terbiyesi Şubesine kabul edilerek Enstitüye çağrılmış olan talebenin bildirdikleri beden kabiliyetini haiz olup olmadıkları bir kere de enstitü tarafından yoklanır.”

Gazi Terbiye Enstitüsünün genel yapısında Talim Terbiye Kurulunun kararıyla sık sık değişiklikler yapılmaktaydı. Kurulun 88 sayı numarasıyla 30 Eylül 1936'da aldığı ve Kültür Bakanı Saffet Arıkan tarafından aynı gün onaylanarak yürürlüğe giren kararlar şu şekildeydi:⁵⁰

“Gazi Terbiye Enstitüsünün tahsil müddetleri üçer yıldan ibaret olan Beden Terbiyesi ve Resim-İş şubelerinin tahsil müddetlerinin ikişer yıla indirilmesi ve bu şubelere devam edecek talebenin çıktıkları şubeye göre ortaokullarda Beden Terbiyesi ve Resim-İş dersinden başka Türkçe, Tarih, Coğrafya derslerinden birini de salahi-

50 TTK Kararları, Karar Numarası: 88, Karar tarihi: 30 Eylül 1936.

yetle okutabilmesi için Türkçe, Tarih, Coğrafya derslerinden birini ilave ders olarak takip etmesi, Gazi Terbiye Enstitüsünün Beden Terbiyesi Şubesinde gayri şubelerin kız talebesinden okul doktoru tarafından mazereti kabul edilmeyenlerin askerlik dersleri saatlerinde spor ve beden terbiyesi yapmaları ve bu dersten öteki dersler gibi nota tâbi tutulmaları ve Beden Terbiyesi, Resim-İş ve Pedagoji şubeleri için yeniden tanzim olunan haftalık ders tevzi cetvellerinin kabulü uygun görüldü.”

1938 yılı içinde Beden Eğitimi Bölümü ile ilgili yeni bir düzenleme yapıldı. “*Gazi Terbiye Enstitüsünde Beden Eğitimi öğretmenleri olarak yetişecek olan talebeye meslekî bilgi ve itiyatların ancak üç yılda verilebileceği tecrübe ile anlaşıldığından*” Beden Eğitimi Şubesinin öğrenim süresinin 1938–1939 ders yılından itibaren bu şubeye alınacak olanlara ait olmak üzere üç yıla çıkarılması uygun görüldü.⁵¹

Beden Terbiyesi Bölümünün Dersleri, Hocaları ve Genel Uygulamalar

Beden Eğitimi Bölümü, ilk mezunlarını 1934–1935 öğretim yılında verdi. Tamamı erkek olan bu öğrencilerin sayısı 22’dir.⁵² Bölüm, 1935–1936 öğretim yılında da 17 mezun verdi.⁵³

1936 yılında bölümün genel yapısında Talim Terbiye Kurulunun kararıyla köklü değişiklikler yapıldı. Buna göre; Gazi Terbiye Enstitüsünün tahsil müddetleri üçer yıl olan Beden Terbiyesi ve Resim-İş şubelerinin eğitim sürelerinin ikişer yıla indirilmesi ve bu şubelere devam edecek öğrencilerin mezun oldukları şubeye göre ortaokullarda Beden Terbiyesi ve Resim-İş dersinden başka Türkçe, Tarih, Coğrafya derslerinden birini de salahiyetle okutabilmesi için Türkçe, Tarih, Coğrafya derslerinden birini ilave ders olarak takip etmesi kararlaştırıldı. Gazi Terbiye Enstitüsünün Beden Terbiyesi Şubesi dışındaki şubelerinde, kız öğrencilerden okul doktoru tarafından mazereti kabul edilmeyenlerin askerlik dersi saatlerinde spor ve beden terbiyesi yapmaları ve bu dersten öteki dersler gibi nota tâbi tutulmaları ve Beden Terbiyesi, Resim-İş ve Pedagoji şubeleri için yeni-

51 **TTK Kararları**, Karar Numarası: 79, Karar tarihi: 1 Ağustos 1938.

52 **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Arşivi (GÜGEFA)**, Diploma Defteri 1926–1937. Mezun olan öğrenci sayısını Altunya 23 olarak vermektedir. Bkz. Altunya, Gazi Eğitim Enstitüsü, s.758, 760. Ancak mezun öğrenciler listesinde adını verdiği Recep Çekiç’in hastalanması nedeniyle eğitimine Beden Eğitimi Bölümünde devam edemediğini ve Pedagoji Bölümüne geçtiğini bildirmektedir. Bkz. Altunya, Gazi Eğitim Enstitüsü, s.758. Dolayısıyla okulun ilk mezunlarının sayısının 22 olma ihtimali çok daha güçlüdür. Ayrıca ilk mezunların sayısının 22 olduğu hakkında bkz ve kırs. Hasan Âli Yücel, **Türkiye’de Orta Öğretim**, İstanbul 1938, s. 86.

53 Yücel, **Türkiye’de Orta Öğretim**, s. 86.

den düzenlenen haftalık ders programlarının kabulü uygun görüldü. Bu kararlar Bakan Saffet Arıkan tarafından 30 Eylül 1936 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girdi. Buna göre Beden Terbiyesi Şubesinin ders programı şu şekildeydi.⁵⁴

I	ESAS MESLEKİ DERSLER	I	II	III	IV
1.	Terbiyevi Jimnastikler	4	3	3	-
2	Tıbbi Jimnastikler	-	-	2	1
3	Anatomi-Fizyoloji	2	2	2	1
4	Sıhhat Bilgisi	-	-	1	1
5	Antropometri	1	-	-	-
6	Beden Terbiyesi Tarihi	1	1	-	-
7	Spor	4	5	5	5
8	Oyun	1	1	1	1
9	Musiki	1	1	1	1
10	Ders Tatbikatı	-	-	-	5
11	Askerlik	4	4	4	4
Yekun		18	17	19	19
II.	HER ŞUBENİN MÜŞTEREK DERSLERİ				
1	Felsefe Tarihi	2	2	-	-
2	Ruhiyat (Çocuk Ruhiyatı)	1	1	-	-
3	Pedagoji	1	1	-	-
4	İçtimaiyat	1	1	-	-
5	Tedris Usulü	1	1	-	-
6	Yabancı Dil	4	4	4	4
Yekun		10	10	4	4
III	İLAVE DERSLER				
	Tarih veya Coğrafya veya Türkçedir.	4	3	3	3
Yekun		32	30	26	26

Öğrenim süresinin iki yıla indirilmesi nedeniyle 1936-1937 öğretim yılının başında yapılan bir imtihanla Beden Terbiyesi Bölümü öğrencileri bir yıl erken mezun oldu. Sayısı 11 olan mezunların isminin karşısında “*Beden Terbiyesi Şubesinin iki tahsil yılı müddetli mezunudur.*” ibaresi yer almaktadır.⁵⁵ Öte yandan aynı yıl okula kız öğrenciler de kabul edilmeye başladı. Bölüm 1938-1939

54 **TTK Kararları**, Karar Numarası: 88, Karar tarihi: 30 Eylül 1936.

55 **GÜGEFA**, Diploma Defteri 1936-1937.

öğretim yılında beşi kız, 15'i erkek olmak üzere 20 mezun verdi.⁵⁶ 1939–1940 öğretim yılında dokuzu kız olmak üzere toplam 27 öğrenci mezun olurken⁵⁷ bu sayı bir sonraki öğretim yılında biraz düştü. Bölüme devam eden yedisi kız 14'ü erkek 21 öğrenciden ancak 15'i mezun olabildi.⁵⁸

Bölümün ilk hocaları Gazi Terbiye Enstitüsünde öğretmenlik yapan Nizamettin Kırşan ve Vildan Aşır Savaşır'dı. Bölümün açılmasıyla Zehra (Tahsin) Alagöz ve Almanya'dan gelen Kurt Dainas da bölümde göreve başladı. Türk öğretmenlerin üçü de İsveç'te eğitim görmüşlerdi. Dolayısıyla bölümde İsveç ve Alman jimnastiği rekabeti başlamıştı.⁵⁹Bölümün açılışında büyük rolü olan Selim Sırrı Tarcan da sürekli olmasa da hızlandırılmış dersler vererek birikimini öğrencilere aktarmaktaydı.⁶⁰ Kendi mezunlarını vermesinin ardından bölüme, buradan yetişen öğrenciler de hoca olmaya başladı. Bu isimlerden ilki 1936 yılında bakanlık tarafından bölüme tayin edilen İlyas Sınal'dır. Bölümün mezunlarından Cevdet Arun, Hasan Örengil, Cemal Alpman ve Mehmet Arkan gibi isimler Almanya'da "*Berlin Sport Hoch Schule*"de eğitim görmelerinin ardından farklı tarihlerde bölümde göreve başlamışlardır.⁶¹ 1936 yılında ritmik jimnastik derslerini vermek üzere Alman Freu Korge, atletizm dersleri için ise İngiliz Macking bölümün kadrosuna dâhil oldu.⁶² Daha sonra İngiliz uzman J. D. Mc. Intyre ve Macar Ratkai Gyula da bölümde görev aldılar.⁶³

Mustafa Kemal Paşa Gazi'de

Okulun Beden Eğitimi öğretmenlerinden Vildan Aşır, sürekli eşofman veya mayo ile gezer, öğrencileri spora teşvik eder, hatta onları yataklarından kaldırıp

56 GÜGEFA, Diploma Defteri 1938-1939.

57 GÜGEFA, Diploma Defteri 1939-1940.

58 GÜGEFA, Diploma Defteri 1940-1941.

59 Arman, *Anılar* I, s.82–83, 88. Beden Eğitimi salonu için öğrenciler "Cambazhane" tabirini kullanmaktaydı. Bkz. Aynı yer.

60 Altunya, *Gazi Eğitim Enstitüsü*, s.763.

61 Altunya, *Gazi Eğitim Enstitüsü*, s.764.

62 Bölümün öğretim elemanlarından Feriha Şakar'ın 1983 yılında üniversite yönetimine verdiği "Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü'nün Tarihsel Gelişimi" adlı rapordan aktaran Altunya, *Gazi Eğitim Enstitüsü*, s.731.

63 Altunya, *Gazi Eğitim Enstitüsü*, s.766.

koridorda sabah jimnastiği yapmaya zorlardı.⁶⁴ Vildan Aşır 11 Ocak 1931 tarihinde dersini bitirdikten sonra müdür muavini olduğu için ders arasında muavin odasına giderek bazı işlerini tamamlamak ister. Ancak o sırada harf inkılâbının okullarda uygulanıp uygulanmadığını teftiş etmek üzere okulda bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşa bütün binayı dolaşır, derslere girer, öğrenci ve öğretmenlerle sohbet eder. Bu esnada muavin odasının önünden geçerler ve Paşa kapının neden kapalı olduğunu sorar. Diğer muavin Cevat Memduh Bey, Vildan Aşır Bey'in ders kıyafetleriyle içeride olduğunu tahmin eder ve kapıyı açmak istemez. Ancak Gazi, kapının açılmasını emreder ve Vildan Aşır'ı mavi mayosuyla muavin odasında çalışırken bulur ve bu durumu hiç beğenmediğini okul yönetimine bildirir.⁶⁵

Gazi Terbiye Enstitüsünün Kuruluş Amacı ve Beden Eğitimi Bölümünün Türkiye'de Beden Eğitimi ve Sporun Gelişmesindeki Rolü

Kurulduğunda Gazi Terbiye Enstitüsünden beklenenler şunlardı:

- a) Ortaöğretime öğretmen ve eğitim alanlarına eğitimci, yönetici ve denetici yetiştirmek,
- b) Okullarda, eğitim-öğretim yöntemlerinde sürekli araştırmalar yaparak uygulama alanlarındaki problemleri ortaya çıkarıp onları çözme yollarını aramak,
- c) Yayınlarıyla eğitim ve öğretim alanlarındaki uygulamalara, gelişmelere ve inkılâplara önderlik etmek,
- d) Dünyadaki yeni eğitim-öğretim akımlarını inceleyip izleyerek onları ülkemizde kendi milli özelliklerimize göre uyarlayarak okullarda uygulanabilmesini temin etmek.⁶⁶

64 Arman, **Anılar I**, s.72.

65 Hıfzı Topuz, **Konuklar Geçiyor**, İstanbul 1975, s.57. Vildan Aşır, daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın "Maarifçiler radyoda konferans versin." emrine binaen Ankara radyosunda bir konferans verdiğini, bu sırada Türk Ocakları'nın halka Cumhuriyetin değerlerini anlatmakta yetersiz kaldığını, bunun yerini yepyeni bir müesseseye bırakması gerektiğini anlattığını ve bu müessesenin adının da "Halkevleri" olabileceği önerisinde bulunduğunu, Gazi'nin bunu çok beğendiğini ve Halkevlerinin kuruluşunda kendisinin de bu şekilde katkısı olduğunu ifade etmektedir. Hatta Vildan Aşır bu olaydan sonra, Gazi Mustafa Kemal'in kendisi için "*Zarar yok, mektepte çıplak da gezsin, ona yakışmış, öyle.*" dediğinin kendisine iletildiğini belirtmektedir. Bkz. Aynı yer, s.57-58.

66 M.Rauf İnan, "Atatürk'ün Devraldığı Eğitim, Öğretim Durumu ve Kurumları (Eğitim Düzeni)", **Atatürk Konferansları V 1971-1972**, TTK, Ankara, 1975, s. 161.

Beden Eğitimi Bölümü de bu çalışmalarını kendi alanında yapmakla sorumluydu. Ancak tüm çalışmalara rağmen bu alanın metodu diğer bölümlerden farklı olduğu için bilim dalı olduğu herkes tarafından kavranamadı. Bu, zaman zaman bölüm öğrencilerinin diğer bölümler tarafından dışlanmasına, bu da ayrı bir bina arayışına sebep oldu. Bölümün müstakil bir yapıya kavuşturulması bölüm yöneticilerinin en büyük amacı hâline geldi. Öte yandan bölümün sadece öğretmen yetiştirmekle kalmayıp Türk sporunun gelişmesine de katkı vermesi bekleniyordu. Türkiye’de beden eğitiminin önemi kavranıp bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmışsa da bu çalışmalar sistemli değildi. Bu konuyla ilgili çalışmaların daha sistemli hâle getirilmesi, 29 Haziran 1938 tarihinde yürürlüğe giren 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu’nun çıkarılmasıyla gerçekleşti.⁶⁷ Bu kanunun 24. maddesi; “...*Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü teşkilatına, orduya ve Maarif Vekaleti’ne lüzumu olan yüksek vasıflı Beden Terbiyesi ve spor öğretmenleriyle antrenör ve monitörler yetiştirmek ve Beden Terbiyesi ve sporun sıhhi ve teknik kavaidini tespit ve sporcuların sıhhi kontrollerini tanzim etmek üzere Ankara’da bir Beden Terbiyesi Enstitüsü kurulması..*” 25. maddesi ise “*Hususi teşebbüslerle beden terbiyesi ve spor talimleri yapmak maksadıyla açılacak mektep, salon ve enstitüler Genel Direktörlüğün müsaadesine ve Devlet kontrolüne tâbidir.*” hükmünü ihtiva etmektedir. Her ne kadar enstitünün kurulmasıyla ilgili olarak “*Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü’nün bütçesi müsait olduğu zaman*” kaydı yer almaktaysa da bu konudaki hazırlıkların yapılması gerekmektedir. Bu nedenle; bir taraftan kamuoyunda kurulacak Beden Terbiyesi Enstitüsünün nasıl olması gerektiği tartışılırken⁶⁸ bir taraftan da bir komisyon kurmak suretiyle somut adımlar atıldı. Komisyona çeşitli makamlardan üye talep edildi. Bu makamlar arasında Ankara İmar Müdürlüğü, Gazi Terbiye Enstitüsü Beden Terbiyesi Direktörü, Nafia Vekâleti ve Beden Terbiyesi Ankara Bölgesi Direktörlüğü vardı. Komisyon, konunun tetkik, tespit ve neticelendirilmesiyle görevli olacaktı.⁶⁹ Konuyla ilgili komisyon kısa sürede oluşturuldu ve çalışmalara başladı. Komisyon başkanlığına Maarif Vekili Hasan Âli Yücel’in önerisi ve Başvekâlet Müsteşarı’nın onayıyla Beden Terbiyesi ve İzcilik Direktörü Vildan Aşır’in ge-

67 Beden Terbiyesi teşkilatı ile ilgili olarak çıkarılan kanunun tam metni için bkz. http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc018/kanuntbmmc018/kanuntbmmc01803530.pdf

68 Nüzhet Baba, “Bir Beden Terbiyesi Enstitüsü Esasları”, *Ülkü*, Sayı 91, cilt XVI, Eylül 1940, s.124–128.

69 **BCA**, 030 10 00 00 145 39 7 22.

tirilmesi kararlaştırıldı.⁷⁰Komisyunun gündemindeki en önemli konuya Beden Terbiyesi Enstitüsünün kurulacağı yerin belirlenmesiydi. Komisyon üyeleri bu konuyu sonuçlandırmak için 6 Eylül 1937 ve 12 Eylül 1937'de toplanıp farklı yerleri gezerek inceledi. En uygun yer olarak Gazi Terbiye Enstitüsüne bitişik istasyon ile Rasat Tepe ve 19 Mayıs Stadyumu'na civar olan alan belirlendi. Söz konusu alan Jansen Şehir Planı'nda Tayyare Meydanı olarak geçen ve bu amaçla hazine tarafından 1936 yılında satın alınan fakat daha sonra havaalanı yapmaya elverişli olmadığı kararlaştırılan alandır. Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü, enstitü yapılmak üzere tespit edilen ve onayı alınan bu arazinin kendilerine devrini istemiş ancak Maliye Bakanlığı söz konusu arazinin durumunun ileride belirlenmesi ve şimdilik kendi uhdelerinde kalması hususunu bildirerek buna karşı çıkmıştır.⁷¹

70 BCA, 030 10 00 00 145 38 11 1.

71 BCA, 030 10 00 00 145 39 7.

Sonuç

Türkiye’de beden eğitimi ve spor ile ilgili çalışmalar XX. yüzyılda başladı. Bu çalışmalarda beden eğitiminin bir bilim dalı olduğu, tesadüfî olamayacağı, kol kuvvetine dayanan basit hareketlerden ibaret olmadığı ancak yurt dışında temaslarda bulunanlar tarafından fark edilebildi. Bu kişilerden ilki “Beden Terbiyesi” eğitimi almak üzere 1909’da İsveç’e gönderilen Selim Sırrı Bey (Tarcan), diğeri temaslarda bulunmak üzere bazı Avrupa ülkelerine giden Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey’dir. Özellikle Mustafa Necati Bey, beden eğitiminin bir bilim işi olduğunu yerinde gördükten sonra yetkili makam olmasının da etkisiyle bu anlayışı Türkiye’de de yerleştirmek için çalışmalar yaptı. Ancak bu konuda yetişmiş uzman sayısı son derece kısıtlıydı. Bu nedenle bir taraftan yurt dışından eğitim verecek hocalar getirtilip beden eğitimi kursları düzenletirken bir taraftan da bazı Türk gençlerini eğitim almak üzere yurtdışına gönderdi. Ancak Türkiye’de hiç bilinmeyen bir bilimin yaygınlaşip kabul ettirilmesi çok zordu. Bu zorluğun en büyük sebebi de beden eğitiminin basit hareketlere dayanan bir oyun olarak algılanmasıydı. Bu zorluğu aşmak için bir ilim müessesesi oluşturmak zarurîydi. Bu amaçla İstanbul’da bir okul açıldıysa da bu okul kısa süre sonra kapatıldı. Çünkü her şey gibi beden eğitiminin de merkezinin Ankara olması bu alanın daha kısa sürede gelişmesine vesile olabilirdi. Bu çalışmaların devamlılık gösteren ilk halkası Gazi Terbiye Enstitüsü bünyesinde açılan Beden Terbiyesi Şubesidir. İlk olması sebebiyle Gazi Beden Terbiyesi Şubesi şu konularda öncülük etti:

1- Beden eğitimi ve sporun bir bilim dalı olduğu konusunda çalışmalar yaparak bunu kabul ettirdi.

2- Cumhuriyet devrinin öğretmen yetiştiren en önemli kurumunun bir parçası olarak yurdun dört bir yanında görev yapan beden eğitimi öğretmenleri yetiştirdi.

3- Yurt dışında alanıyla ilgili yapılan çalışmaları takip ederek ülkeye getirdi.

4- Beden Eğitimi ve sporun önemini anlatan ve büyük kısmı bölüm hocaları tarafından yazılmış eserler yayınladı.

5- Bölümün hocaları bu konuyla ilgili olarak yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmaları halka anlatarak sporun halk arasında yayılmasına vesile oldu.

6- Ülkeyi temsil eden sporcular ve bu sporcuları yetiştiren antrenörler burada eğitildi.

7- Bölüm zamanla öğretmen, sporcu ve spor adamı yetiştirme misyonunu genişleterek bilim adamı yetiştiren bir kuruma dönüşmüştür. Bölüm bu özelliğini hâlâ devam ettirmektedir. Burada yetiştirilen bilim adamları Türkiye'nin dört bir yanında görev yapmaktadır. Türk sporunun uluslar arası standartlara kavuşmasında öncü rol üstlenmiştir.

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri**

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH. MUİ), 95/2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030 0 18 01 01 026 64 16.

BCA, 0 30 0 18 01 01 029 33 10.

BCA, 030 0 18 01 02 10 26 006.

BCA. 030 0 18 01 02 56 55 005.

BCA, 30.. 18.1.2.55.49..18.

BCA, 30..18.1.2.56..51.1.

BCA, 030 10 00 00 145 39 7 22.

BCA, 030 10 00 00 145 38 11 1.

BCA, 030 10 00 00 145 39 7.

BCA, 0 30 0 18 01 02 35 24 017.

Milli Eğitim Bakanlığı Arşivi

Talim Terbiye Kurulu Kararları (TTK); Karar Numarası: 20, Karar tarihi: 17 Nisan 1928.

TTK, Karar Numarası: 4, Karar tarihi: 22 Ocak 1928.

TTK Kararları, Karar Numarası: 95, Karar Tarihi: 30 Temmuz 1929.

TTK Kararları, Karar Numarası: 131, Karar Tarihi: 16 Ekim 1929.

TTK Kararları, Karar Numarası: 88, Karar tarihi: 30 Eylül 1936.

TTK, Karar Numarası: 32, Karar tarihi: 13 Mayıs 1937.

TTK, Karar Numarası: 79, Karar tarihi: 1 Ağustos 1938.

TTK, Karar Numarası: 88, Karar tarihi: 30 Eylül 1936.

Diğer Arşivler

Anadolu Ajansı Haber Arşivi, 4.10.1935- 10.

Anadolu Ajansı Haber Arşivi, 4.9.1935–15.

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Arşivi (GÜGEFA), Diploma Defteri 1926–1937.

GÜGEFA, Diploma Defteri 1936–1937.

GÜGEFA, Diploma Defteri 1938–1939.

GÜGEFA, Diploma Defteri 1939–1940.

GÜGEFA, Diploma Defteri 1940–1941.

Sürelî Yayınlar

- Hâkimiyet-i Milliye, “Türkiye’de Sokol Teşkilâtı Yapılacak”, 8 Nisan 1927.
Cumhuriyet, 16 Haziran 1932.
Cumhuriyet, 27 Ağustos 1932.
Cumhuriyet, “İlk Beden Terbiyesi Kongresi”, 4 Kanunusani, 1933.
Cumhuriyet, “Beden terbiyesi Hocası Dün Geldi”, 8 Kanunusani 1933.
Beden Terbiyesi Enstitüsü ve Selim Sırrı Tarcan, Beden Terbiyesi ve Spor Mecmuası’nın 40. Sayısına Ek.
Türk Yurdu, Sayı: 39–233, cilt: 6–26, Mart 1931.
Resimli Şark, No: 35, Fevkalade Nüsha, 29 Birinci Teşrin 1933.
Vakit, 14 Mart 1925.

Yayımlanmış Eserler

- ALTUNYA, Niyazi, **Gazi Eğitim Enstitüsü Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1926–1980)**, Ankara 2006.
ARMAN, Hürrem, **Anılar I Piramidin Tabanı Köy Enstitüleri ve Tonguç**, Ankara 1969.
BABA, Nüzhet, “Bir Beden Terbiyesi Enstitüsü Esasları”, **Ülkü**, Sayı 91, cilt XVI, Eylül 1940, s.124–128.
Beşiktaş Jimnastik Kulübünün Kuruluşu Ve Muhtelif Sporlar Hakkında Küçük Bir Tarihçesi, İstanbul, Ekspres Basımevi, 1936.
CEYHAN, Erdal, **Türk Eğitim Tarihi Kronolojisi, 1299–1997**, Ulusal Bellek Yayınları, Edirne 2004.
ERGİN, Osman Nuri, **Türkiye Maarif Tarihi**, cilt 3–4, İstanbul 1941.
ERGÜN, Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara, 1982.
İNAN, M.Rauf, “Atatürk’ün Devraldığı Eğitim, Öğretim Durumu ve Kurumları (Eğitim Düzeni)”, **Atatürk Konferansları V 1971–1972**, TTK, Ankara, 1975, ss. 117–161.
İNAN, M.Rauf, **Mustafa Necati**, Ankara 1980.
KAHRAMAN, Atif, **Osmanlı Devleti’nde Spor**, Ankara, Kültür Bak. Yay., 1995.
OKAN, Kenan, **Türk Spor Tarihi**, Ankara, 1975.
ORAL, Mustafa, “Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı 53, cilt XVIII, Temmuz 2002.

ÖZER, Fuat, “Mustafa Necati Bey (1894-1 Ocak 1929)”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 8, Sayı 13, ss.165-185.

SARIHAN, Zeki, **1921 Maarif Kongresi**, Meb Yay., Ankara, 2009.

TARCAN, Selim Sırrı, **Hatıralarım**, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1946.

Tedrisât-ı İptidadiye Kanunu Muvakkiti, İstanbul, 1329.

TEKİL, Süleyman, **Galatasaray Tarihi 1905–1985**, İstanbul, 1986.

TOPUZ, Hıfzı, **Konuklar Geçiyor**, İstanbul 1975.

UNAT, Faik Reşit, **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış**, Ankara, 1964.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi**, 7. Baskı, Ülken Yay., (y.y.) 2001.

YAVUZ, Yıldırım, **Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara 1981.

YILDIZ, Doğan, **Türk Spor Tarihi**, İstanbul, 1979.

YÜCEL, Hasan Âli, **Türkiye’de Orta Öğretim**, İstanbul 1938.

İnternet Kaynakları:

<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s13/makale/c8s13m8.pdf>, erişim, 21 Eylül 2013.

http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc018/kanuntbmmc018/kanuntbmmc01803530.pdf, erişim, 21 Eylül 2013.

EK: Jimnastik Dersi Yapan Medrese Öğrencileri, Beden Terbiyesi ve Spor Mecmuası'nın 40. Sayısına Ek.

